

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
YÛNUS EMRE'DEN MEHMED ÂKİF'E ŞİİR
ÖZEL SAYISI
YIL 7, ARALIK 2021

Prof. Dr. Mustafa KARABULUT

Adıyaman Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Adıyaman/TÜRKİYE
mkarabulut@adiyaman.edu.tr
ORCID

**MEHMET AKİF ERSOY VE
HİKMETLİ ŞİİR**

MEHMET AKİF ERSOY AND
WISDOM POETRY

Makale Türü: Araştırma Makalesi
Yükleme Tarihi: 27.07.2021
Kabul Tarihi: 21.10.2021
Yayımlanma Tarihi: 31.12.2021

Article Information: Research Article
Received Date: 27.07.2021
Accepted Date: 21.10.2021
Date Published: 31.12.2021

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Karabulut, Mustafa, "Mehmet Akif Ersoy ve Hikmetli Şiir", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yûnus Emre'den Mehmed Âkif'e Şiir Özel Sayısı, Aralık 2021, s. 34-44.

Karabulut, Mustafa, "Mehmet Akif Ersoy and Wisdom Poetry", *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Special Issue of Yunus Emre to Mehmed Akif, December 2021, p. 34-44.

10.28981/hikmet.974900

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
YÛNUS EMRE'DEN MEHMED ÂKİF'E ŞİİR
ÖZEL SAYISI
YIL 7, ARALIK 2021

Prof. Dr. Mustafa KARABULUT

MEHMET AKİF ERSOY VE HİKMETLİ ŞİİR

MEHMET AKIF ERSOY AND WISDOM POETRY

ÖZ

Mehmet Âkif Ersoy, Türk edebiyatı tarihinin önemli isimlerinden biridir. Onun hayatı, şahsiyeti ve sanatı arasında yakınlık vardır. Âkif'e göre şiirin işlevi toplumu uyandırmak ve yönlendirmektir. O, milleti için sadece gözyaşı dökmekle kalmaz, kurtuluş çareleri de arar. Şair olup olmamak arasında tereddütlü bir yapı gösteren Âkif, şair olmanın zorluklarının farkındadır. O, şiirine "bir yığın söz" diyerek tevazu gösterir. Mehmet Âkif Ersoy'un şair ve şiir algısında Kur'an-ı Kerim'in özellikle de Şuara Sûresi'nin etkilerini görmek mümkündür. Âkif, hakikatlerden kaçan, yalancılıktan başka sermayesi olmayan şairlerin milleti için bir musibet olduğunu söyler. Özellikle Allah korkusunu hissetmeyen şairlerin toplumu kötü etkileyeceğini ifade eder. Âkif'in poetikasında hikmetli şiirin önemli yeri vardır. Kur'an'da yalan söyleyen ve Allah'ın yolundan gitmeyen şairler eleştirilmektedir. Mehmet Âkif de sanatının merkezine Kur'an-ı Kerim'i alarak Allah'ın yolundan ayrılmamaya özen gösterir. Bu vesileyle Kur'an'ın ve Hz. Muhammed'in benimsemediği şairlerden olmamaya çalışır. Bu makalede amaç, Mehmet Âkif Ersoy'un hikmetli şiir anlayışını ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Âkif Ersoy, Hikmetli Şiir, Kur'an, Şuara Sûresi.

ABSTRACT

Mehmet Âkif Ersoy is one of the important names in the history of Turkish literature. There is a closeness between his life, personality and art. According to Âkif, the function of poetry is to awaken and direct the society. He not only sheds tears for his nation, but also seeks remedies for salvation. Showing a hesitant structure between being a poet or not, Âkif is aware of the difficulties of being a poet. He shows humility by calling his poem "a pile of words". It is possible to see the effects of the Qur'an, especially the Surah al-Şuara. Mehmet Âkif Ersoy's perception of poets and poetry. Âkif says that poets who run away from the truth and have no capital other than lies are a calamity for their nation. He states that especially poets who do not feel the fear of Allah will affect the society badly. Wise poetry has an important place in Akif's poetics. Poets who lie in the Qur'an and do not follow Allah's way are criticized. Mehmet Âkif also takes the Qur'an to the center of his art and takes care not to stray from the path of Allah. On this occasion, He tries the Qur'an and Hz. Mohammed not to be one of the poets that the Prophet did not adopt. The aim of this article is to reveal Mehmet Akif Ersoy's understanding of wise poetry.

Keywords: Mehmet Âkif Ersoy, Wisdom Poetry, Qur'an, Surah al-Şuara.

Giriş

İstiklâl Marşımızın sözlerini kaleme almış olan Mehmet Âkif Ersoy, 1873 yılında İstanbul'un Fatih ilçesinin Sarıgözel semtinde dünyaya gelmiştir. Sezai Karakoç onun için, “Baba soyu Rumelili, ana soyu Buharalı, doğuş yeri Fatih. Yani tam bir Doğu İslâmlığının, Batı İslâmlığının ve Merkez İslamlığının bir sentezi bir çocuk” (1974: 8) der. Mehmet Âkif; Fatih Rüşdiyesi, Mekteb-i Mülkiye İdadisi ve Halkalı Ziraat ve Baytar (Veteriner) Mektebinde eğitim ve öğretimini tamamlar. Bir süre Ziraat Nezareti, Umur-i Baytariye Müdür Yardımcılığı yapar. Görevi gereği, Rumeli, Arnavutluk, Anadolu, Arabistan'da (Necid) dolaşır. Bu süre içinde halkı ve köylüyü yakından tanıma imkânı bulur (Gülüser, 2010: 2).

Âkif, “Sebilürreşâd” adını alacak olan “Sırât-ı Müstakim” dergisinde başyazarlık yapar. Bu dergi Millî Mücadele yıllarında önemli hizmetlerde bulunur. Şair bir süre Darülfünun Edebiyat-ı Umumiye Müderrisliği (Profesörlüğü) yapar. Beyrut, Kahire, el-Uksur, Medine ve Şam bölgelerini ziyaret eder, daha sonra “Teşkilâtı Mahsusa” adına Almanya'ya (Berlin) gider. Mehmet Âkif, Millî Mücadele yıllarında vaazlar vererek halka kurtuluş umudu aşılar. Şair; Zağnos Paşa, Hacı Bayram ve Nasrullah camilerinde halka hitap eder.

Mehmet Âkif Ersoy'un sözlerini yazdığı Türkiye Cumhuriyeti'nin milli marşı olan İstiklâl Marşı, 12 Mart 1921 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde oy birliğiyle kabul edilir. Âkif, Birinci Meclis'te Burdur Milletvekilliği yapar (1920-1923). Daha sonra Mısırlı Prens Abbas Halim Paşa'nın davetiyle Mısır'a giderek Hilvan'a yerleşir. “Çocukken başladığı hafızlık çalışmalarını, bir müddet ara verdikten sonra, yirmi yaşında iken kendi kendine tamamlar ve Kur'an-ı Kerim'i ezberler” (Düzdağ, 2006: 6). Şair, Mısır'daki son yıllarında Kur'an meâli ile meşgul olur.

1926'da Mısır'da Edebiyat Fakültesi'nde Türkçe Profesörlüğü yapar. Mısır'da bulunduğu yıllarda siroza yakalanır. Türkiye'ye döndüğünde ağır hastadır. Bir süre tedavi gören Mehmet Âkif Ersoy, 27 Aralık 1936'da vefat eder, daha sonra Edirnekapı Şehitliği'nde toprağa verilir.

Mehmet Âkif'in poetikasını anlamak için onu şiir yazmaya yönlendiren sebepleri bilmek gerekir. “Âkif'e göre şiirin işlevi toplumu uyandırmaktır. Gizli gizli gözyaşı dökerek bunu başarmak mümkün değildir” (Şimşek, 2015: 106). O, önceleri şiir ile nesir arasında kalır. Şair olup olmamak arasında tereddütleri olan Âkif, şiire başlaması ile ilgili şöyle söyler:

“Şair olamam, o belli zâten,
Bir nâzım olur muyum acep ben?
Nesrimde rekâket olmasaydı;
Evvelce gözüm de dolmasaydı,
Hiç nazma temayül eylemezdim,

Bir sadece beyt söylemezdim.

Heyhât bir iptilâ imiş bu;

Ben bilmez idim, hatâ imiş bu” (Okay, 1998: 34).

Âkif, nesir diline hâkim olamadığını düşündüğünden manzum ifadeler kaleme almayı tercih eder. “Şair olmanın zorluklarını bilen, şiir yazıp yazmamak arasında kalan Âkif, nesrinde rekâket (kekemelik, pelteklik) olduğunu belirterek şiir yazmaya ağırlık verir. Bunu bir tevazu olarak algılamak yanlış olmaz. Çünkü onun nesirleri de başarılıdır” (Karabulut, 2021: 27).

Yukarıda geçen “gözüm de dolmasaydı” sözleri Âkif’in hassas yapısı ile ilgilidir. 20. yüzyılın ilk çeyreği genel olarak Osmanlı’nın trajik ve gözyaşı dolu dönemidir. Mehmet Âkif de Osmanlı’nın yaşadığı felaketleri nesir ile ancak göz yaşları içerisinde anlatabileceğini ifade eder. “Özetle ‘düzgün cümle kurmayı başarabilseydim, bir de duygusuz olabilseydim şiire asla meyiletmezdim. Bir beyit bile söylemezdim.’ demek; şiirle uğraşmayı ‘iptilâ’ olarak tanımlamaktadır” (Şimşek, 2015: 107).

Kendi şiirlerine tevazu ile “bir yığın söz” diyen Âkif, tasannu yani sanatkarlık bilmediğini, çünkü sanatkâr olmadığını söyleyerek alçakgönüllü bir duruş sergiler:

“Bana sor sevgili kâri’ sana ben söyleyeyim

Ne hüviyyette şu karşında duran eş’ârım:

Bir yığın söz ki, samîmiyyeti ancak hüneri;

Ne tasannu’ bilirim, çünkü, ne san’atkârım.

Şi’r için ‘göz yaşı’ derler, onu bilmem, yalnız,

Aczimin giryesidir bence bütün âsârım!

Ağlarım, ağlatamam; hissedirim, söyleyemem;

Dili yok kalbimin, ondan ne kadar bîzârım!

Oku, şâyed sana bir hisli yürek lâzımsa;” (Ersoy, 1996: 40).

Âkif, şiirlerinin hünerinin “samimiyet” olduğunu dile getirerek şiir türünde arzuladığı yapıyı anlatmaya çalışır. “Aczimin giryesidir bence bütün âsârım!” dizesi, şairin şiirlerinin kaynağına göndermeler yapar. Âkif, milletin içine düştüğü felaketlerden dolayı büyük acılar yaşar. Onun bütün eserleri adeta gözyaşlarının yansımasıdır. Mehmet Âkif, diğer şairlerin de milletin dertleriyle dertlenen ve duygulu kişiler olması gerektiğini söylemek ister.

Mehmet Âkif, bazı şairlerin ve yazarların halkı aydınlatmadığını bu sebeple topluma karşı görevini yerine getirmedeğini ifade eder:

“Üdebânız hele gâyetle bayâ’ mahlûkat...

Halkı irşad edecek öyle mi bunlar? Heyhât!

Kimi Garb'ın yalnız fuhşuna hasbî simsar;

Kimi 'İran malı' der, köhne alır, hurda satar!" (Ersoy, 1996: 212).

Âkif edebi eserlerde millî amaç ve toplumsal faydanın gözetilmesi gerektiğini söyler. Bu sebeple divan şiir geleneğine ve "sanat sanat içindir" anlayışına karşı bir duruş sergiler. Ona göre divan şiiri, toplumun gerçeklerinden uzak olup muhtevası bakımından da belli konular çerçevesinde şekillenmiştir. Mehmet Âkif, bu sebeplerle divan şiirine hep mesafeli olmuştur.

Şair, *Safahat*'ın 'Hatıralar' kısmında yer alan "Berlin Hatıraları"nda o zamanın alışılmış şiir zevkine karşı çıkar:

"Ne kaldı? Bir edebiyâtımız mı? Vâ esefâ!

Bırak ki ettiği yoktur bir ihtiyâca vefâ;

Ya rûh-ı milleti efsunluyor, uyuşturuyor;

Ya sînelerdeki hislerle çarpışıp duruyor!" (Ersoy, 1996: 345-346.)

Yukarıdaki dizelerde Âkif, yaşadığı dönemin edebiyat anlayışını eleştirir. "Şair, bu noktadan itibaren Mehmet Rauf (ki manzumede "Zanbak' ile kastedilen onun 1910'da yazdığı 'Bir Zanbağın Hikâyesi' adlı müstehcen romanıdır) ve özellikle de Tefvik Fikret'in bazı özellikleri üzerinden döneminin algı tarzlarını olumsuzlayacaktır" (Akkanat, 2011: 424). Bu bakımdan edebiyat, bir ihtiyaca cevap vermekle beraber, milletin ruhunu büyülemekten, uyuşturmaktan uzak olmalıdır.

Mehmet Âkif, hayatın her safhasında ahlakın öneminden bahseder. Şair, ahlâka aykırı ifadelerle edebi eser yazmanın yanlış olduğunu belirtir. Bu bağlamda ahlak dışı ifadelerin edebi olamayacağını dile getirir. Kur'an'ın ve Hz. Peygamber'in benimsemediği şairleri Mehmet Âkif de reddederek şiirin hikmetli olması gerektiğini belirtir.

Âkif ve Hikmetli Şiir

Edebiyatın en önemli türlerinden olan şiir, birçok türe ayrılır. Bunlardan biri de ahlakî temalardan oluşan hikmetli/hikemî şiirdir. "Klasik Türk Edebiyatında, özellikle şiir türünde, bu tür konuların işlendiği, insanın nasıl olması ve nasıl davranması gerektiği, insana görünenin arkasında asıl olanı ve doğruyu göstermek amacıyla kaleme alınan bu tür şiirlere 'hikmetli şiir veya söyleyiş, hikemî tarz, öğretici üslup' gibi isimler verilmiştir" (Doğan, 2016: 294). Bu şiir türünü 17. yüzyılda Nâbî'nin Klasik Türk şiirine kazandırdığı kabul edilir. Bu sebeple hikemî tarz; edebiyatımızda *Nâbî Ekolü*, *Nâbi Tarzı* olarak adlandırılır. Hikmetli şiir, modern edebiyatta didaktik şiir adıyla da ifade edilir.

Mehmet Âkif'in *Safahat* adlı eserinde hikmetli şiirin birçok örneği ile karşılaşmak mümkündür. O, 27 Haziran 1912'de Sebilürreşad'da çıkan 'Şiir Nasıl Olmalı?' adlı yazısında şiir ve şaire dair düşüncelerini dile getirir. Bu yazı, Mehmet Âkif'in Sebilürreşad'da 'Tefsir-i Şerif' başlığı altında çıkan seri yazılardandır. Bu yazıda Âkif'in kendi şiir anlayışını Kur'an-ı Kerim'e, özellikle

de Şuara Sûresi'ne dayandırdığını söylemek mümkündür.¹ Âkif, Şuara Sûresi'nin 224-227. ayetleri'ni yorumlar. Âkif bu ayetleri şöyle tercüme eder: "Şairlerin arkasından ancak sapıklar gider. Görmüyor musun ki onlar her vadide dolaşıyorlar. Hem yapmadıkları şeyleri söylüyorlar. Yalnız, iman ederek salih amellerde bulunanlarla Allah'ı sık sık hatırlayanlar, bir de zulme karşı çıkanlar için söz yoktur. Zulmedenler ise nasıl bir âkibete uğradıklarını anlayacaklardır" (Şimşek, 2015: 111).

Yukarıdaki tercümede, her sahada yer alan ve yalan söyleyen şairler eleştirilmektedir. Allah'ın yolunda giden ve zulme karşı çıkanlar bunların dışında tutulmaktadır. Zulmedenler sonunda cezalarını bulacaklardır. "Allah, kâinatın yaratıcısıdır, varlık onun eseridir. Şair, onun emirlerine mutlak surette boyun eğer" (Karabulut, Yıldırım, 2021: 21). Bu bakımdan nasıl ki Allah'ın nasıl ki emir ve yasaklarına uymak lazımsa, şiir yazma konusunda da buna dikkat etmek gerekir. Âkif, tefsirinde bazı şairler için şöyle der: "Hakikat, her vâdiye dalıp çıkan, yalancılıktan başka sermaye-i san'atı olmayan, mevzuu tükendikçe ötekinin berikinin namusuna hücum eden, herkesin harim-i esrarını açmak için dilini maymuncuk gibi kullanan; bir mazmun, bir kafiye uğruna bin hakikati, bin hikmeti kurban ediveren, bir nükte hatırı için, hatıra gelmeyecek rezilliğe ağuş açanlar... mensub oldukları millet için birer musibettirler" (Yıldırım, 1988: 2). Mehmet Âkif, bu yapıdaki şairlerin kendi milletleri için bir musibet olduğunu dile getirir. "Hatta bunların miktarı toplumsal yıkılışın en sağlam ölçütüdür" (Sümer, 2011: 185). Bu bağlamda Allah korkusunu hissetmeyen şairler topluma faydalı olmadıkları gibi, insanları kötü yöne sürükleyeceklerdir.

Hikemî şiirde "düşünceye dayalı hikmetli söz söyleme" (Demirel, 2009: 259) anlayışı vardır. Âkif hikmetli şiirin asıl şiir olduğunu ifade eder. *Safahat*'ın altıncı kitabı 'Asım'da Köse İmam'ın 'Peygamberimiz şi'ri sever' demesi üzerine Hocazâde şöyle der:

"-Vâkıa, "inne min'e's-şi'ri..." büyük bir ni'met:

Dikkat etsen: Yine sevdikleri, lâkin hikmet..." (Ersoy, 1996: 371).

Hocazâde'nin söylediği "İnne mine's-şi'ri..." ifadesi, "İnne mine'l-beyâni sihri ve inne mine's-şi'ri hikemen"² (Sâdikî, 1328: 3) hadisini hatırlatır. Burada öyle şiir vardır ki hikmettir, öyle beyân vardır ki sihirdir denilmek istenmektedir. Arap edebiyatında şiir Hz. Muhammed'in bu hadisine dayanarak "helal şiir" ve "haram şiir" olarak ikiye ayrılır (Yıldırım, 2021: 94). Bu bakımdan helal şiirin hikmetli olması düşüncesi de önemli yer tutar. "Şiirin hikmet olarak tanımlanması Hz. Peygamber'le başlar" (Coşkun, 2011: 70). Bazı şiirlerin

¹ Kur'an-ı Kerim'de, Şuara Sûresi'nin 224-227. ayetleri mealen şöyledir: "Şairlere ise haddi aşan azgınlar uyarlar. Görmez misin ki onlar, her vadide şaşkın şaşkın dolaşırlar ve yapmadıkları şeyleri söylerler. Ancak iman edip salih amel işleyen, Allah'ı çok anan ve haksızlığa uğratıldıktan sonra öçlerini alanlar başka. Zulmedenler hangi akibete uğrayacaklarını göreceklerdir." Bkz. Kaynaklar.

² Meali: Beyan ve ifadeden bir kısmı, sihir etkisi yapar (büyüleyicidir). Şiirlerden bir kısmında da hikmetler vardır.

hikmetli olması ifadesi, özünde hikmet olan şiirin farklı olduğunu belirtmek içindir. Hz. Peygamber’in şiir türünü tamamen reddetmez. “Hz. Peygamber’in, şiiri külliyyen reddetmediği, güzel ve hakîmâne anlamlar taşıyanları beğendiği, bazı beyitleri mesel olarak îrâd ettiği, şiirle uğraşanları bundan alıkoymadığı, fakat bunlarla beraber şekilden ziyade mânâyaya değer verdiği âşikârdır” (Güleç, 2017: 129). Burada, şiirin İslâmi çerçevede kabul görmesinin hikmetli oluşuna ve kişiyi Allah’ın yolundan uzaklaştırmamasına bağlı olduğunu belirtmek gerekir.

Akif, ruh ile şahsiyetini birleştirerek yapıtlarını ortaya koyar. Onun iç dünyası şiirlerine açık bir biçimde tezahür etmiştir” (Türk, Koç, 2021: 79). O, sanatını ve hayatını şekillendirirken Kur’an’a ve hadislere titizlikle bağlı kalmaya çalışır. “Şairin kelime kadrosunda sıklığı en fazla kelimelerden ikisi olan ‘milliyet’ ve ‘İslam’ aynı zamanda şairin eserlerindeki ruhu da şekillendiren iki önemli değerdir (Akgün, 2017: 2390). Âkif’in poetikasını oluşturan temel kaynakların ayetler ve hadisler olduğunu belirtmek gerekir. “O, ayet ve hadisin makbul saydığı şiirin peşindedir. Kur’an’ı ve Peygamber sözlerini referans alan bir poetikanın sahibidir” (Şimşek, 2015: 118). Bu sebeple, Mehmet Âkif’in şiir anlayışının temelinde İslami değerler önemli yer tutar. “Dolayısıyla rahatlıkla denilebilir ki Âkif için en ideal hayatın doğrudan doğruya Kur’an’ın şekillendirdiği Asr-ı Saadet Müslümanlığı oluşu gibi en makbul şiir de Kur’an’ın çerçevesini çizdiği ve yollarını gösterdiği şiir olmalıdır” (Sümer, 2011: 175). Bu bakımdan onun şiirini anlamak için Kur’an’daki şiir ile ilgili hükümleri nasıl anladığını bilmek gerekir.

Âkif’in Kur’an’la olan ilişkisi yoğundur. Mehmet Akif Ersoy, dini inancı ve yaşayışında tasavvufi düşüncelere büyük önem vermiştir” (Türk, 2016: 444). Süleyman Nazif; “Kur’an’ı Cenab-ı Hakk, Türk lisânıyla inzâl etmeyi murâd etseydi, Cebrâil’i, bî-şüphe Safahât şâiri olurdu” (Nazif, 1991:133) diyerek onun sanatı ile Kur’an arasındaki ilişkiyi dile getirir. Kur’an’ın bazı yerlerinde şiirle ve şairlerle ilgili bazı olumsuz anlam içeren ayetler vardır. “Bu ayetler, İslam toplumları içinde şairlerin bir biçimde hesaplaşmaları gereken bir metin olmuş ve sonuçta şairler, ya kayıtsız kalarak onu hayatının dışına çıkarmış veya bir biçimde yorumlayarak sanatını meşrulaştırma yoluna gitmişlerdir” (Sümer, 2011: 175).

Âkif, birçok şairin şiir anlayışlarını inceledikten sonra onların toplum açısından olumsuz olabilecek taraflarını tespit eder. Bu bakımdan, Âkif’in birçok şairi tenkit ettiğini söylemek gerekir. “Şairler arasında topluma yabancılaşmış ve bundan ötürü toplumu kasten yanlış aksettirmiş olanları reddetmiştir. Ölü geleneklere bağlı bir takım edebî yapılanmaları reddetmiş, özellikle edep ve hayâyı dikkate almayan, din, tarih, vefa, millet gibi mefhumların karşısında olanları kınamıştır” (Akkanat, 2011: 426). O, dini değerlerin dışına çıkmayan, edep ve ahlak kuralları içerisinde kaleme alınmış dizelerin hikmetli şiire yakın olabileceğini belirtir.

Mehmet Âkif şiirlerinde milli ve manevi hususlara önemli ölçüde yer verir. “Şair şiirini oluştururken dinî ve kültürel birikimlerimizi de kullanmaktadır” (Doğramacıoğlu, 2012b: 1595). O, milletin yapısını çok iyi bildiğinden, toplumun özüne inebilir. Aynı zamanda zamanın ve halkın gerçeklerine de oldukça yakındır. Âkif, şiirini toplum hayatının hizmetine sunduğu için hayalden uzak, gerçekçi bir yapı gösterir. Ona göre bir şair, gerçekçi davranmalı ve hikmetli şiire göre sanatını icra etmelidir. Âkif “Hasbihâl” şiirine şöyle başlar:

“Büyük bir şâirin düstûr-i hikmettir şu ihtârı

Velev duymuş da olsan yolsuz olmaz şimdi tekrârı:

“Geçen geçmiştir artık; ân-ı müstakbelse mübhemdir;

Hayâtından nasîbin: Bir şu geçmek isteyen demdir.” (Ersoy, 1996: 169).

Bu şiirde, hayatın ve zamanın kıymetine dair sözlerin yer aldığı görülür. O, hikmetli sözler söyleyen şairleri benimser ve onlardan bahseder. “Âkif’in şiirde ‘hikmet’ arayan bir şair olduğunu biliyoruz. ‘Hasbihal’ şiirinde bunun yanına ‘hakikat’i ve ‘fünun’u da ekler” (Akkanat, 2011: 435-436).

“Ne var Vehbî değilsem? Ben de elbet nâzımım az çok...

Eğer şâirlik istersen ne Vehbî’den, ne benden yok!

Hakikat söylemek lâzımsa Vehbî’nin kitâbında

Fünûn inkâr edilmiştir kavâfi pîç ü tâbında” (Ersoy, 2006: 135).

Âkif’in çokça söz ettiği ve eserlerinden alıntılar yaptığı İslâm şairi olan Sa’dî, onu önemli derecede etkilemiştir. “Sa’dî” adlı şiir, Safahat dışında kalmış şiirlerindedir. Âkif’in burada Sa’dî’nin ümmetin fikir dünyasına adeta tercüman olduğunu ifade eder:

“Odur şi’ri hikmetle mezc eyleyen

Odur şiir nâmıyla hak söyleyen!

Tasavvur edilsin, olur şey değil

Ki geçmiş iken altı yüz bunca yıl!

Gülistan’ı hâlâ hazan bilmiyor,

Safâ-yı rebî’isi eksilmiyor.” (Ersoy, 1996: 541).

Onun başka bir eseri olan “Musâhabe” şiiri “-Yine şâirleniyorsun... ne dedin? Millet mi?” mısraıyla başlar. İki kişinin toplam dört diyalogundan oluşan şiirde “şâirlenmek” milletin sefil hâli, vatanın sıkıntıları karşısında “pesimist” (karamsar, kötümser) bir ruh hali taşımak anlamına gelmektedir (Akkanat, 2011: 435).

Şair, *Safahat*’ın dördüncü kitabı ‘Fatih Kürsüsünde’nin ‘İki Arkadaş Fatih Yolunda’ adlı şiirde hayal ile işinin olmadığını söyleyerek gerçeklerden yola

çıktığını ifade eder. “Şair gerçeğe ulaşma yolunda” (Doğramacıoğlu, 2012a: 1049) taviz vermez:

“Hayır, hayâl ile yoktur benim alış-verişim...
İnan ki her ne demişsem, görüp de söylemişim.
Şudur cihanda benim en beğendiğim meslek;
Sözüm odun gibi olsun, hakikat olsun tek” (Ersoy, 1996: 251).

Safahat'ın altıncı kitabı olan *Âsım*'da Hocazâde ile Köse İmam'ın diyaloglarında Âkif'in şair algısı da verilir. Şiirin ilk kısımlarında Köse İmam, Hocazâde'ye onun mesleğini sorar. Karşılığında “şairim” cevabını alır. Daha sonra, ikisi arasında sohbetinde bazı şairlerin müstekreh olduğu ve edebiyata edepsizliği sokarak toplumun ahlakının bozulmasına zemin hazırladığı söylenir:

“Ben de tarih okudum, âlemi az çok bilirim.
‘Şuara’ dendi mi, birdenbire oynar sinirim.
İyi gün dostu herifler, o ne yardakçı gürûh,
O ne müstekreh adamlar! Hani bakmak mekrûh.
Dalkavukluktaki idmanları sermâyeleri...
Onlar azdırdı, evet, başlıca pes-pâyeleri.
Bu sıkılmazlara, “meth et!” diye mangır sunarak,
Ne erâzil, adam olmuş, oku tarihi de bak!
Edebiyata edepsizliği onlar soktu:
Yoksa din perdesi altında bu isyan yoktu” (Ersoy, 1996: 370-371).

Yukarıdaki dizelerde Mehmet Âkif, şair denildiğinde birden sinirlendiğini söyler. Bunun sebebi birçok şairin toplumun dertleriyle ilgilenmemesidir. Âkif, bu tip şairleri “iyi gün dostu”, “yardakçı gürûh”, “müstekreh adamlar” ve “dalkavuk” sözleriyle eleştirir.

Sonuç

Mehmet Âkif Ersoy, hayatının her safhasında olduğu gibi, sanat anlayışında da ölçülü olmaya çalışır. Şiir anlayışında Kur'an-ı Kerim'e ters düşmemek için özen gösterir. Şuara Sûresi'nin 224-227. ayetleri'nde belirtilen “Şairlerin arkasından ancak sapıklar gider. Görmüyor musun ki onlar her vadide dolaşıyorlar. Hem yapmadıkları şeyleri söylüyorlar. Yalnız, iman ederek salih amellerde bulunanlarla Allah'ı sık sık hatırlayanlar, bir de zulme karşı çıkanlar için söz yoktur. Zulmedenler ise nasıl bir âkibete uğradıklarını anlayacaklardır.” ifadeleri, Âkif'i şiir sahasında dikkatli davranmaya sevk eder. Çünkü bu sûrede her sahada yer alan ve yalan söyleyen şairler eleştirilirken Allah'ın yolunda giden ve zulme karşı çıkanlar bunların dışında tutulmaktadır.

Âkif, bazı şairlerin yalancılıktan başka sermayeleri olmadığını, şiir yazma gerekçesiyle hakikatleri gizlediğini, yalanları hakikat gibi gösterip hikmetli sözlerden uzak kaldığını ifade eder. Ona göre bu yapıdaki şairler kendi milletleri için bir musibettirler. O, Allah korkusunu hissetmeyen şairlerin topluma zarar vereceğini söyler. Bu bakımdan şiirde hikmetli anlatımın olması gerektiğini savunur. Âkif, 'Asım'da 'Peygamberimizin hikmetli şiiri sevdiğini belirtir. Hocaşâde'nin söylediği "İnne mine's-ş-i'ri..." ifadesi, "İnne mine'l-beyâni sihran ve inne mine's-ş-i'ri hikemen" hadisi ile bağ kurar. "İnne mine's-ş-i'ri hikemen" ifadesi "öyle şiir vardır ki hikmettir" anlamına gelir ve Âkif de bu sözü referans alır.

KAYNAKLAR

- Akgün, Atif. (2017), "Mehmet Akif Ersoy'un Türk Dünyası Şairlerindeki Tesir Alanına Bir Bakış", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(4), s. 2389-2413.
- Akkanat, Cevat. (2011), "Bir Toplum Kurucu Olarak Mehmet Âkif'in Şair Tipleri", *Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Milli Birlik ve Bütünlük Sempozyumu*, 12-14 Ekim 2011, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Coşkun, Menderes. (2011), "Klasik Türk Şairinin Poetikası Üzerine", *bilig*, 56, s. 57-80.
- Demirel, Şener. (2009), "XVII. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinin Anlam Boyutunda Meydana Gelen Üslup Hareketleri: Klasik Üslup – Sebk-i Hindî – Hikemî Tarz – Mahallileşme", *Turkish Studies*, Volume 4 / 2, Winter 2009, s. 246-273.
- Doğan, Hasan (2016), "İstiklâl Marşı'na Hikmet Nazarıyla Bakmak / Nâbi Ekolü'nün Safahat ve Mehmet Âkif Ersoy'daki İzleri Üzerine", *HİKMET-Akademik Edebiyat Dergisi, Prof. Dr. Mine MENGİ Özel Sayısı*, 5, s. 294-301.
- Doğramacıoğlu, Hüseyin (2012a). "Faruk Nafiz Çamlıbel'in Suda Halkalar Adlı Eserinde Su İmajları ve Benzetmeler", *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/3, Summer 2012, s. 1037-1051.
- Doğramacıoğlu, Hüseyin (2012b). "Halit Fahri Ozansoy'un Gülistanlar ve Harabeler Adlı Eserinde Bahçe İmajları ve Renkler", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/4, Fall 2012, s. 1585-1598.
- Düzdağ, M. Ertuğrul. (2006), "Mehmet Âkif Ersoy Hayatı ve Eserleri", *Bilimin ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Mart 2006.
- Ersay, Mehmet Âkif. (1996), *Safahat*, (Haz. Cemal Kurnaz vd.), Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

- Ersoy, Mehmet Âkif (2006), *Safahat*, (Haz. M. Ertuğrul Düzdağ), Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Güleç, İsmail. (2017), “Hz. Peygamber’in Şiire Karşı Tutumu”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S 19, s.123-146.
- Gülüser, Ayşe. (2010), *Mehmet Âkif Ersoy’da Tanrı Problemi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Karabulut, Mustafa. (2021), *Mehmet Âkif Ersoy ve İstiklâl Marşı*, Hiperyayın, İstanbul.
- Karabulut, Mustafa; Yıldırım, Ahmet. (2021), “Muallim Naci’nin Şiirlerinde Dini Algı ve Metafizik Bakış”, *Turkish Academic Studies – TURAS*, C 2, S 2, s. 16-29.
- Karakoç, Sezai. (1974). *Mehmet Âkif*, Diriliş Yayınları, İstanbul.
- Kur’an-ı Kerim Meâli. (2011), (Hazırlayanlar Doç. Dr. Halil Altuntaş, Dr. Muzaffer Şahin), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Okay, Orhan. (1998), *Mehmet Âkif - Bir Karakter Heykelinin Anatomisi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Sâdikî-Kitâbdâr. (1328), *Mecma’ü’l-havâs*, (Haz. Abdurresul Hayyâmpûr), Tebriz: Çaphane-i Ahter-i Şimal.
- Süleyman Nazif. (1991), *Mehmed Âkif*, (Haz. M. Ertuğrul Düzdağ), İz Yayıncılık, İstanbul.
- Sümer, Mehmet. (2011), “Şuara Ayetleri Karşısında Mehmed Âkif”, *Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Milli Birlik ve Bütünlük Sempozyumu*, 12-14 Ekim 2011, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Şimşek, Tacettin. (2015), “Mehmed Âkif’in Poetikası”, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, S 53, Erzurum.
- Türk, Osman. (2016), “Mehmet Akif Ersoy’un “Safahat” Adlı Eserinde Sosyal Eğitim Unsurları”, *Asos Journal, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 4, S 26, s. 443-457.
- Türk, Osman; Koç, Fatma. (2021), “Yunus Emre’nin Risâletü’n-Nushiyye Adlı Eserinde Geçen Fiiller ile İnanç ve Tasavvuf İçerikli Fiillerin Semantik Açından İncelenmesi”, *Mecmua, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 6, S 12, s.78-90.
- Yıldırım, Ahmet. (2021), *Muallim Naci’nin Şiirleri Üzerine Bir İnceleme*, Adıyaman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, Adıyaman.
- Yıldırım, Suat. (1988), “Mehmed Âkif’in Kur’an Anlayışı”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S 8.